

Модель інформаційно-комунікативного впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки на джерело загроз

The Model of Informational and Communicative Influence of the Subjects of Ensuring National Security on the Source of Threats

Олександр Комісаров¹, Леонтій Чистоклетов², Валерій Шишко³, Олександра Хитра³, Катерина Костовська³

Oleksandr Komisarov, Leontii Chystokletov, Valerii Shyshko, Oleksandra Khytra, Kateryna Kostovska

¹ *National Academy of the National Guard of Ukraine*

7 Oborony Kyieva Street, Kyiv, 03179, Ukraine

² *Lviv Polytechnic National University*

12 Stepana Bandery Street, Lviv, 79013, Ukraine

³ *Lviv State University of Internal Affairs*

26 Horodotska Street, Lviv, 79007, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.42-3

JEL Classification: K19

Received 25.12.2018

Accepted 25.01.2019

Published online 31.01.2019

Corresponding Author:

Leontii Chystokletov

chystokletov.leontii@tutanota.de

Анотація. Метою статті є дослідження та розробка основних підходів для формування моделі інформаційно-комунікативного впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки в сучасних державах на джерело загроз (під час реагування на кризові та надзвичайні ситуації).

На основі аналізу літературних джерел з'ясовано, що характеристика інформаційно-комунікативної моделі як впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки на джерело загроз передбачає виділення її специфічних рис, а саме: 1) наявність спільного комунікативного простору; 2) активність учасників комунікаційного процесу як суб'єктів взаємного інформування, спрямовуючи інформацію, один учасник спілкування передбачає активність іншого, який також має орієнтуватися на мотиви, цілі, установки свого партнера, відповідно аналізувати їх; 3) активність суб'єктів комунікації передбачає неформальний «рух інформації», а активний обмін нею; 4) у процесі комунікації відбувається взаєморозуміння (непорозуміння), яке досягається наявністю зворотного зв'язку, а також значущістю інформації за умови, що інформація не просто прийнята, а й осмислена; 5) характер обміну інформацією визначається можливістю взаємного впливу партнерів за допомогою системи знаків; 6) ефективність комунікації вимірюється тим, наскільки значущим є взаємний вплив партнерів; 7) комунікативний вплив можливий лише за умови, що індивід, який спрямовує інформацію (комунікатор), та індивід, який її приймає (реципієнт), мають єдину або подібну систему кодифікації і декодифікації; 8) учасники комунікації повинні ідентично розуміти ситуацію діалогу (спілкування, переговорів); 9) під час обміну інформацією можуть виникнути комунікативні бар'єри тощо.

Встановлено, що під інформаційно-комунікативним впливом суб'єктів забезпечення національної безпеки на джерело загроз слід розуміти вплив маніпулятивного характеру, не тільки під час спілкування, а навіть на відстані (спецодяг, спецзасоби, жести, міміка, пози тощо), завдяки якому можливо спрогнозувати дії злочинця, також подальші зміни в його можливих поведінкових проявах з метою попередження та припинення протиправних дій, де обов'язковим є врахування якостей, які набувають позитивних або негативних проявів.

Ключові слова: суб'єкт забезпечення; інформаційно-комунікативний вплив; національна безпека; джерело загроз; надзвичайні ситуації.

Abstract. The purpose of the article is to study and develop the main approaches to forming the model of informational and communicative influence of the subjects of ensuring national security in modern states on the source of threats (in response to crisis and emergency situations). On the basis of analysis of literary sources it was determined that the characteristics of the informational and communicative model as the influence of the subjects of ensuring national security on the source of threats presupposes defining its specific features, namely: 1) the existence of the common communicative space; 2) the activity of participants of communication process as subjects of mutual information process, sending information, one participant of communication involves the activity of another, who should also be guided by the motives, goals, intentions of his partner and analyze them appropriately; 3) the activity of the subjects of communication involves an informal "movement of information", and an active exchange of it; 4) in the process of communication there can be mutual understanding (misunderstanding), which is achieved by the presence of feedback, as well as by the importance of information, provided that the information is not simply received, but also comprehended; 5) the nature of the exchange of information is determined by the possibility of the mutual influence of partners through the system of signs; 6) the effectiveness of communication is measured by the importance of the mutual influence of partners; 7) communicative influence is possible only if the person, sending information (communicator) and the person receiving it (the recipient) have a common or similar system of codification and decoding; 8) communication participants should identically understand the situation of dialogue (communication, negotiations); 9) communicative barriers may occur during the information exchange.

It was established that informational and communicative influence of the subjects of ensuring national security on the source of threats should be understood as the influence of manipulative nature, not only during communication, but even at distance (overalls, special means, gestures, facial expressions, poses, etc.), due to which it is possible to predict the actions of the offender, as well as further changes in his possible behavioral manifestations in order to prevent and stop illegal actions, where it is obligatory to take into account the qualities which can acquire positive or negative manifestations.

Keywords: the subject of security; informational and communicative influence; national security; source of threats; emergency.

© 2019 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License

ВСТУП

Враховуючи те, що персонал сил охорони правопорядку в Україні виконує широке коло завдань (стратегічних, тактичних, оперативних), беруть участь у різноманітних спеціальних операціях та в інших заходах. Тут основною метою є надання працівникам підрозділів сил охорони правопорядку нових знань, алгоритмів і дієвих (ефективних, результативних) методів (спеціальних прийомів та способів) організації службово-бойової діяльності за допомогою комунікаційного впливу на правопорушників при виконанні певних (конкретних) службово-бойових завдань.

В контексті цього з'ясовано, що одним із обов'язкових (ключових) компонентів (складових) психологічної структури юридичної діяльності (за поданою проблемою) є комунікація – професійне спілкування. Досягнення

мети неможливе без попереднього (безпосереднього, опосередкованого) впливу однієї особи на іншу, включаючи при цьому складну комунікативну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [17, 5, 3, 15, 18, 24, 23, 4, 12] свідчить про те, що науковці по-різному до визначення змісту поняття (категорії) «комунікація», яке має подвійне значення (тлумачення): 1) «шляхи сполучення, засоби зв'язку»; 2) «обмін інформацією, спілкування» [5, с. 562]. Водночас, у праці [17] зазначено, що під комунікацією слід розуміти: 1) безпосередній (прямий) акт спілкування (обмін інформацією, її змістом), локацію між двома і більше особами, і яка побудована на взаєморозумінні; 2) способи, за допомогою яких індивід (людина) вибудовує відносини з іншими особами (людьми) та усвідомлює і розуміє почуття та думки інших.

Звідси очевидно, що тут мова йде про взаємодію певних (окремих) осіб (людей), груп людей, діяльність яких координується (свідомо або спонтанно) для досягнення певної (конкретної) мети або цілей, соціальних інститутів, суспільства загалом. В цьому контексті на особливу увагу заслуговує наукова праця [3], у якій В. Бебик стверджує, що будь-яка комунікація передбачає передачу інформації (сукупність повідомлень, які відображають конкретний бік явища, події тощо), а тому і визначає (формує) відносини та, як наслідок, взаємовідносини між суб'єктами, які перебувають у процесі комунікацій (міжособових, організаційних [15, с. 95]).

У свою чергу, у праці В. Москаленко зазначено, що «Комунікація (від лат. communication – повідомлення, передача) – це передача інформації від однієї системи до іншої через посередництво спеціальних матеріальних носіїв, сигналів. ... Комунікація між людьми відбувається у формі спілкування як обмін цілісними знаковими утвореннями (повідомленнями), в яких відображено знання, думки, ідеї, ціннісні ставлення, емоційні стани, програми діяльності сторін, що спілкуються» [18, с. 403]. У цьому ж аспекті Ж. Вандрієс наполягає, що «... людина говорить не тільки для того, щоб висловити думку. Людина говорить також, щоб подіяти на інших ...» [24, с. 147; 23].

Вивчення характеристик та взаємодії і взаємозалежності певних чинників (факторів), що обумовлюють і/або обмежують комунікацію, «... дозволяє з'ясувати найпотаємніше – її механізм, спосіб функціонування і засоби впливу на суспільство та індивідів» [26, с. 101].

Тому *метою статті* є дослідження та розробка основних підходів для формування моделі інформаційно-комунікативного впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки в сучасних державах на джерело загроз (під час реагування на кризові та надзвичайні ситуації).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах людської комунікації можуть виникати певні специфічні комунікативні бар'єри (перепони), які мають (носять) переважно соціальний і/або психологічний характер [4; 12].

Так, виходячи із результатів аналізу наукової праці Б. Паригіна, можна стверджувати, що

комунікативний бар'єр – це частковий прояв психологічного бар'єра, що діє в межах людської комунікації та виконує функцію «фільтра інформації» як у процесі взаємодії індивіда із зовнішнім середовищем, так і в міжособистісній взаємодії [20, с. 31–34]. Водночас з'ясовано, що до основних комунікативних бар'єрів (перепон) на шляху міжособових комунікацій відносять [15, с. 95]: 1) неповне сприйняття (або несприйняття) інформації особою і/або відсутність загального розуміння ситуації; 2) семантичні бар'єри, тобто перепони, викликані нерозумінням способів використання слів та словесних знаків; 3) невербальні перепони, які виникають в процесі використання несловесних (невербальних) знаків: погляд, вираз обличчя тощо; 4) поганий зворотній зв'язок в комунікаційному процесі.

Поряд з тим, повертаючись до змісту поняття (категорії) «комунікація», необхідно також відмітити, що у теорії комунікації представлено різноманітні моделі комунікаційного процесу.

У праці [9] зазначено, що сьогодні найбільшого поширення набула лінійна модель комунікації (комунікаційного процесу) Г. Лассуелла (1948 р.), яка включає такі 5 елементів (із змістовим наповненням): 1) комунікатор (хто передає повідомлення); 2) зміст комунікації (що передається); 3) засоби комунікації (як здійснюється передача); 4) аудиторія (кому направлено повідомлення); 5) ефекти впливу (з яким ефектом).

З'ясовано, що характеристика інформаційно-комунікативної моделі як впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки на джерело загроз передбачає виділення її специфічних рис, а саме [19]: 1) наявність спільного комунікативного простору; 2) активність учасників комунікаційного процесу як суб'єктів взаємного інформування, спрямовуючи інформацію, один учасник спілкування передбачає активність іншого, який також має орієнтуватися на мотиви, цілі, установки свого партнера, відповідно аналізувати їх; 3) активність суб'єктів комунікації передбачає неформальний «рух інформації», а активний обмін нею; 4) у процесі комунікації відбувається взаєморозуміння (непорозуміння), яке досягається наявністю зворотного зв'язку, а також значущістю інформації за умови, що інформація не просто прийнята, а й осмислена.

на; 5) характер обміну інформацією визначається можливістю взаємного впливу партнерів за допомогою системи знаків; 6) ефективність комунікації вимірюється тим, наскільки значущим є взаємний вплив партнерів; 7) комунікативний вплив можливий лише за умови, що індивід, який спрямовує інформацію (комунікатор), та індивід, який її приймає (реципієнт), мають єдину або подібну систему кодифікації і декодифікації; 8) учасники комунікації повинні ідентично розуміти ситуацію діалогу (спілкування, переговорів); 9) під час обміну інформацією можуть виникнути комунікативні бар'єри тощо [19] (Л. Е. Орбан-Лембрик).

Звідси очевидно, що організація ефективної діяльності та взаємодії осіб (людей) передбачає необхідність ефективної комунікації, встановлення взаємозв'язків, координації спільної діяльності через вербальні та невербальні аспекти спілкування [14]. Водночас у праці Т. Винокур зазначено, що вченими встановлено, що за допомогою мови (вербального спілкування) люди передають не більше 35 % інформації своїм співрозмовникам [25]. Поряд з тим, О. Курило та І. Розман стверджують, що: 1) сьогодні невербальні засоби комунікації все частіше стають предметом соціолінгвістичних досліджень; 2) не існує єдиної комплексної думки щодо складу невербальних компонентів спілкування, їх класифікація створюється на основі різних параметрів (або критеріїв); 3) комунікативними невербальними компонентами комунікації є такі засоби, як праксодичні, таксичні, кінетичні та проксемічні [11].

Однією з характерних особливостей комунікаційного процесу суб'єктів забезпечення національної безпеки є те, що він реалізується не тільки в теперішньому часі, а й значною мірою зорієнтований на перспективу. Це не тільки процес обміну конкретною (повною, частковою; разовою, періодичною, довгостроковою) інформацією, чи «взаємодія зараз», вона визначає певне ставлення до особи (осіб) на довготривалій період часу. З урахуванням теперішнього (чи минулого) ставлення відбувається комплексне і об'єктивне оцінювання конкретної поведінки, повідомлених фактів та доказів.

Проблема комунікативних зв'язків має досить вагомий значення для здійснення правоохоронних та правозастосовних функцій

суб'єктами забезпечення національної безпеки. Без розуміння відносин, що складаються на різних етапах впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки на джерело загроз, не можна також достатньо обґрунтовано аналізувати весь процес взаємодії та конкретні дії по встановленню об'єктивної істини, шляхи і засоби ресоціалізації правопорушників (злочинців) та вирішувати інші певні конкретні завдання правосуддя.

Комунікативний процес завжди є взаємовпливом, взаємодією людей, причому стосовно забезпечення національної безпеки йому притаманний високий рівень регламентації та контролю. Відносини регламентуються таким чином, щоб забезпечувався в основному односторонній психологічний вплив (від суб'єкта діяльності до її об'єкта), щоб захистити суб'єктів забезпечення національної безпеки від спроб тиску, шантажу та провокацій з боку зацікавлених осіб. Цій меті служать певні процесуальні норми, надані працівникам владні повноваження та професійно-психологічна підготовка, спрямована на формування необхідних властивостей і якостей. З урахуванням зазначеного, процес комунікативної взаємодії повинен свідомо регулюватися в односторонньому порядку, що не виключає, а навпаки, передбачає накопичення професійного досвіду, збагачення позитивних якостей особистості фахівця в результаті спілкування з особами – носіями негативних якостей, пізнання негативних аспектів життя [11].

Слід враховувати, що в професійному спілкуванні відбувається не тільки вивчення певною посадовою особою об'єкта, а й останній дуже уважно слідкує за поведінкою працівника (особливо це стосується підозрюваних і/або звинувачуваних), а інколи й спеціально збирає інформацію про нього. Специфічний стан цих осіб, специфічні цілі та умови спілкування, наявність визначених процесуально чи непроцесуально форм спілкування – все це неминуче призводить до певного загостреного сприйняття інформації і може породжувати відповідний (конкретний) стиль і тактику взаємодії, що виявляється в конфліктності [11].

Практичний досвід і власні дослідження свідчать про те, що комунікативний потенціал суб'єктів забезпечення національної безпеки нерідко знаходяться на низькому рівні. До-

силь часто суб'єкт забезпечення національної безпеки не вміє попередити конфліктну ситуацію, вирішити конфлікт, не здатний до конструктивного діалогу (переговорів) як із громадянами, так із правопорушниками, не може грамотно та лаконічно висловити свою думку при прийнятті рішення. Все це негативно впливає на ефективність виконання службово-бойових завдань.

Знання закономірностей спілкування, а також розвиток умінь та здібностей комунікації дуже важливі для здійснення професійної діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки. Досягнення успішних результатів якої можливе лише при дотримання певних умов, до яких належить активне залучення спільників до діяльності, налагодження взаємодії та взаєморозуміння між її учасниками.

Для чіткого прогнозування ситуації міжособистісного сприймання, суб'єктам забезпечення національної безпеки слід приймати до уваги існування ряду «ефектів», що виникають при сприйнятті особами (людьми) один одного. У юридичні психології досліджені 3 з них, а саме [2]:

- 1) ефект ореолу – формування специфічної установки через спрямоване приписування тому, хто сприймається певних якостей;
- 2) ефект первинності – полягає в тому, що інформація отримана раніше має більше значення, ніж та, що поступає через деякий час;
- 3) ефект (стереотипізація) – проявляється як прагнення будувати загальні висновки на базі обмеженої інформації, незначного минулого досвіду. Стереотипізація призводить до спрощеного процесу пізнання іншої людини, до виникнення упередженості.

Отже, для суб'єкта забезпечення національної безпеки дуже важливо на первинних стадіях взаємодії володіти інформацією відносно особи (людини), яку затримують. Це в першу чергу, допоможе з точністю і ефективністю обрати правильну тактику взаємодії, що дозволить досягнути позитивних (бажаних, очікуваних) результатів впливу.

Таким чином, високий професіоналізм суб'єктів забезпечення національної безпеки неможливий без формування високого комунікативного потенціалу. Позитивне ставлення до осіб (людей), майстерність говорити, налагодження та підтримання контактів,

уміння привернути та утримати увагу, безперешкодно долати бар'єри спілкування та вирішувати конфліктні ситуації, ефективно впливати на правопорушників з метою бажаних змін поведінки, допоможуть більш ефективно здійснювати свої функціональні обов'язки щодо захисту законних інтересів суспільства та держави від протиправних посягань. Для того, щоб покращити свої комунікативні можливості суб'єкту забезпечення національної безпеки необхідно навчитись бачити ті елементи, з яких складається спілкування, розуміти його закономірності, вміти управляти процесом спілкуванням як єдиним цілеспрямованим комплексом впливу на іншу особу. Чітка послідовність та злагодженість аспектів комунікації, знання та вдале володіння технікою спілкування на високому рівні, вміння використовувати його закономірності значно підвищить ефективність комунікативного впливу на правопорушника, під час виконання службово-бойових завдань.

Важливим у діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки є метод переконання, який являє собою засіб впливу на свідомість та поведінку людей, комплекс виховних, пояснювальних та заохочувальних заходів, які здійснюються з метою підвищення свідомості, організованості та дисциплінованості, сумлінного дотримання громадянами всіх правових норм.

Саме до компетенції суб'єктів забезпечення національної безпеки входить охоронна функція, а об'єктами охорони є закон, право, свобода та інтереси громадян, інтереси суспільства й держави в цілому. Ненасильницьке усунення конфліктних ситуацій – магістральний напрям роботи суб'єктів забезпечення національної безпеки. При цьому враховується, що їх професійна діяльність здійснюється, як правило, разом з проблемними та екстремальними умовами в ситуації конфліктної взаємодії з особами, які порушують закон, їх оточенням, різними верствами населення, яке проявляє занепокоєння у зв'язку зі зростанням злочинності. Це викликає потребу вивчення протиправної поведінки як своєрідної суперечності, а також досвіду її подолання.

Службово-бойова діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки відрізняється від суто службової діяльності не просто застосуванням у разі необхідності зброї, спеціальних засобів і техніки, а саме можливістю

застосування військових методів та способів при виконанні завдань щодо забезпечення внутрішньої безпеки держави. Під час виконання певних службово-бойових завдань суб'єкти забезпечення національної безпеки повинні використовувати всю силу закону для захисту інтересів людини, суспільства та держави для забезпечення громадської безпеки, охорони громадського порядку тощо. Загалом службово-бойова діяльність є видом правоохоронної діяльності, яка властива силам (формуванням) внутрішньої безпеки держави і полягає у виконанні правоохоронних завдань переважно через їх службову діяльність (правоохоронними методами), а при загостренні обставинки – і військовими методами.

Тут варто погодитись думкою О. Шмакова та О. Лавніченка [22] про те, що службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку має свої специфічні функції та завдання, час та місце її здійснення, відмінність від бойової (суто воєнної) діяльності Збройних Сил України.

Продовжуючи думку науковців [22], доцільно зазначити, що службово-бойова діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки суттєво відрізняється від інших видів їх діяльності, зокрема оперативно-розшукової діяльності. Службово-бойова, бойова та оперативно-розшукова види діяльності повинні гармонійно доповнювати, продовжувати одна одну, однак виходячи з функцій, методів, засобів цих видів діяльності вони мають розвиватись окремо. Відповідно до зазначеного вище можна стверджувати, що теорія службово-бойової діяльності повинна створюватись і розвиватись комплексно з урахуванням усього спектра суспільних, воєнних та технічних наук.

Об'єктами службово-бойового впливу є: 1) порушники громадського порядку і громадської безпеки; 2) особи, злочинні групи та організовані злочинні формування, що мають намір здійснити, здійснюють чи здійснили злочини проти основ державної безпеки України та проти громадської безпеки; 3) порушники правових режимів надзвичайного чи воєнного стану [7].

Видами службово-бойової діяльності є: 1) служба з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки під час проведення масових заходів; 2) режимно-

карантинна служба; 3) режимно-комендантська служба; 3) вартова служба; 4) конвойна служба; 5) бойові дії.

Службово-бойові завдання складні та різно-рідні. Найбільш складними з них є ті, що виконуються в умовах надзвичайних обставин. Завдання за надзвичайних обставин виникають несподівано у будь-якому регіоні держави і вимагають від командирів, штабів, військ термінового прийняття відповідних рішень, швидких і точних дій підрозділів, військових нарядів. Особливу складність складають дії при проведенні спеціальних заходів щодо розшуку і затримання озброєних та інших злочинців, які становлять підвищену суспільну небезпеку, запобігання втратам і пораненню суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також інших осіб під час проведення цих заходів.

Необхідним для забезпечення суверенітету і територіальної цілісності держави, її конституційного ладу, громадської безпеки, законності та правопорядку, захисту населення у надзвичайних ситуаціях у мирний час та в умовах воєнного часу є проведення спеціальних заходів (операцій).

Спеціальний комплекс заходів (операція) – це оперативні, режимні, бойові та інші заходи, що здійснюються за єдиним планом і спрямовані на розшук і затримання озброєних, інших злочинців, які становлять підвищену суспільну небезпеку.

Спеціальний комплекс заходів здійснюється на основі законодавства України, інших нормативних актів, які регламентують роботу правоохоронних органів. Стосовно спеціальних операцій, проведення яких здійснюється органами та підрозділами МВС України, в самому загальному вигляді це комплекс погоджених та взаємозалежних за цілями, місцем і часом заходів і дій, що здійснюються органами внутрішніх справ за єдиним планом та направлених на захист суспільних відносин від протиправних посягань [6, с. 31].

Для усвідомлення сутності, призначення та взаємозв'язку різноманітних спеціальних операцій, що проводяться суб'єктами забезпечення національної безпеки з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, припинення правопорушень чи запобігання їм, ліквідації стихійних лих та аномальних явищ, важливого теоретичного

та практичного значення набуває їх класифікація. Різноманітні підходи до класифікації спеціальних операцій зустрічаються в працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Наприклад, В. Анісімов, А. Артюх, В. Лаптії, Є. Приходько та інші вчені [1, с. 4–10; 16, с. 99; 21, с. 7] розподіляють спеціальні операції за такими критеріями, а саме: 1) локальні операції, що реагують на надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру, проводяться силами одного органу; 2) середньомасштабні операції, що реагують на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, проводяться силами декількох органів; 3) широкомасштабні операції, що реагують на надзвичайні ситуації воєнного характеру проводяться спільно з силами держав близького та далекого зарубіжжя.

Погляди інших вчених (І. Томків, А. Гайдук, В. Гриньков та В. Клачко) більш спрямовані на конкретизацію спеціальних операцій, що реагують на надзвичайні ситуації соціально-політичного, криміногенного характеру по: 1) затриманню особливо небезпечних та озброєних злочинців (дезертирів); 2) припиненню групової непокори і масових заворушень у виправно-трудовах установах; 3) знешкодженню злочинців, які захопили заручників; 4) ліквідації диверсійно-розвідувальних груп; 5) знешкодженню терористів, у тому числі тих, які захопили повітряне судно; 6) припиненню масових порушень громадського порядку [6, с. 4].

Поряд з тим, підтримуємо думку В. Крикуна [13], що досить цікавими є погляди Л. Калашника, В. Климчука, А. Песяцького, М. Свіріна та В. Трасковського, які поділяють операції, які проводяться суб'єктами забезпечення національної безпеки на 2 групи [13, с. 213–214]: 1 група – операції, що проводяться в повсякденній обстановці (оперативно-профілактичні операції); 2 група – операції, що проводяться в надзвичайних ситуаціях (спеціальні операції). Поряд з тим у праці [13] зазначено, що представлені вище вчені розрізняють їх (тобто операції) за цілями, масштабом, способом тактичних дій та формами проведення. Тут (тобто в процесі розрізнення) визначають основну ознаку розмежування зазначених операцій, якою є існування або відсутність надзвичайної ситуації [13].

В цьому контексті з'ясовано, що основними (ключовими) завданнями суб'єктів забезпе-

чення національної безпеки при здійсненні інформаційно-комунікативного впливу на джерело загроз у межах спеціальних операцій є: 1) охорона прав та законних інтересів громадян від злочинних посягань та інших антигромадських дій; 2) постійна готовність до дій у ситуаціях, що ускладнюють оперативну обстановку у різних регіонах держави; 3) забезпечення громадського порядку та безпеки в районах із складною оперативною обстановкою, при надзвичайному стані й надзвичайних обставинах, під час масових та спеціальних заходів; 4) участь у забезпеченні державної охорони посадових осіб, здійснення, за окремим розпорядженням керівництва, безпосередньої фізичної охорони посадових осіб та окремих громадян [10].

Виходячи з цього можна зробити висновок, що мета інформаційно-комунікативного впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки на джерело загроз співпадає із метою ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій соціально-політичного, а також техногенного та природного характеру в межах компетенції суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Розглянемо випадок як за допомогою комунікації можливо впливати на правопорушників на прикладі кризових ситуацій, пов'язаних із захопленням та триманням заручників.

При виникненні такої кризової ситуації посадові особи, відповідальні за прийняття рішень, у зв'язку із певним нервовим перенапруженням і/або стресом можуть приймати неправильні рішення, в результаті яких можуть загинути люди, чи, що рівносильно небезпечно, внаслідок розгубленості посадових осіб взагалі перестають прийматися будь-які рішення.

В такій ситуації варто зазначити, що з метою створення сприятливої для вирішення проблем обстановки необхідно: 1) проінформувати злочинця про своє розуміння проблеми; 2) продемонструвати свою готовність взяти участь у вирішенні конкретної проблеми; 3) будувати діалог (спілкування) на логіці та взаємних поступках; 4) продемонструвати свою готовність до виконання умов; 5) робити поступки в деяких питаннях, і в той же час не уступати в інших; 6) не вдаватися до заходів примусу та жорсткого тиску; 7) не вступа-

ти зі злочинцями в конфронтацію, пред'являючи при цьому ультиматуми тощо.

Тут основна стратегія дій (що вирішення проблемної ситуації) полягає у відділенні основних вимог злочинців (терористів). З цього моменту настає етап тактичних переговорів, які спрямовані на підготовку до успішного збройного штурму. Подані переговори повинні передбачати такі 3 ключові аспекти: 1) виграти час, зробивши спочатку незначні поступки щодо вимог, строк виконання яких закінчується після часу початку штурму; 2) зберігати атмосферу довіри, обдумуючи зі злочинцями деталі виконання їхніх вимог, наприклад заправки літака і т.п.; 3) не створювати кризової ситуації, не вживати тактику тиску і проявляти максимальну гнучкість.

Одним із способів спілкування є ведення переговорів по телефону – дозволяє вести діалог в атмосфері особистого контакту. Водночас провідний зв'язок є максимально захищений і знаходиться в повній безпеці. Цей спосіб комунікації дозволяє спростити процес переговорів і вести їх на конфіденційній основі.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що під інформаційно-комунікативним впливом суб'єктів забезпечення національної безпеки на джерело загроз слід розуміти вплив маніпулятивного характеру, не тільки під час спілкування, а навіть на відстані (спецодяг, спецзасоби, жести, міміка, пози тощо), завдяки якому можливо спрогнозувати дії злочинця, також подальші зміни в його можливих поведінкових проявах з метою попередження та припинення протиправних дій, де обов'язковим є врахування якостей, які набувають позитивних або негативних проявів.

Велике значення набуває систематичне розповсюдження спеціально підготовлених по-

відомлень із застосуванням: технічних засобів тиражування, інформації (радіо, телебачення, преса, відео-, звукозаписи тощо), які використовуються з метою впливу на установки, поведінку, думки людей.

Слід зауважити, що ефекти комунікації можуть бути відмінними від очікуваних. Це, зокрема, відмова від спілкування; прояви агресії; нав'язлива передача відомостей, які не є достовірними; ігнорування переданої інформації (свідоме чи не свідоме) тощо.

Зазначимо, що то як реагують на інформаційно-комунікативний вплив різні особи, залежить від їх психологічного стану, та високих професіональних навичок працівників поліції.

Досить часто суб'єкт забезпечення національної безпеки не вміє попередити конфліктну ситуацію, вирішити конфлікт, не здатний до конструктивного діалогу як із громадянами, так із правопорушниками, не може грамотно та лаконічно висловити свою думку при прийнятті рішення. Все це негативно впливає на ефективність виконання службово-бойових завдань.

Розглянувши один із прикладів інформаційно-комунікативного впливу на правопорушників під час проведення службово-бойових завдань, був зроблений висновок, що для реалізації цього виду впливу суб'єкту забезпечення національної безпеки потрібні знання психології злочинців, вміння встановлювати особисті контакти (взаєморозуміння). Від суб'єктів забезпечення національної безпеки вимагається не лише компетентність, освіченість, але й уміння працювати з людьми на високому рівні культурних, професійних, морально-етичних вимог, які допоможуть йому скористатися комунікативним впливом як способом припинення правопорушення та врятування життя громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Anisimov, V. L. (1998). *Organizacionnye osnovy dejatel'nosti OVD pri provedenii pri provedenija special'nyh operacij* [Organizational basics of ATS activities during special operations]. Moscow: VNII MVD Rossii (in Russian)
[Анисимов, В. Л. (1998). *Организационные основы деятельности ОВД при проведении при проведения специальных операций*. Москва: ВНИИ МВД России].

2. Barko, V. (2003). *Psykhologhiia upravlinnia personalom orhaniv vnutrishnikh sprav (proaktyvnyi pidkhid)* [Psychology of Personnel Management of Internal Affairs (Proactive Approach)]. Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukrainian)
[Барко, В. (2003). *Психологія управління персоналом органів внутрішніх справ (проактивний підхід)*. Київ: Ніка-Центр].
3. Bebig, V. (2004). K probleme kommunikacii i ee funkcii v obshhestve [To the problem of communication and its function in society]. *Personal*, 3, 28–33 (in Russian)
[Бебик, В. (2004). К проблеме коммуникации и ее функции в обществе. *Персонал*, 3, 28–33].
4. Borisnev, S. (2003). *Sociologija komunikacii* [Sociology of communication]. Moscow: JuNITI-DANA.
[Бориснев, С. (2003). *Социология коммуникации*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА].
5. Busel, V. (Ed.). (2005). *Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv: Perun.
[Бусел, В. (Ред.). (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ: Перун].
6. Dubko, Yu. (2001). Pro termin "spetsialna operatsiia" [About the term "special operation"]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 13, 30–36 (in Ukrainian)
[Дубко, Ю. (2001). Про термін «спеціальна операція». *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 13, 30–36].
7. Dubko, Yu., & Butkevych, S. (2010). Sluzhbovo-boiova diialnist orhaniv vnutrishnikh sprav: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Service-fighting activity of the law-enforcement bodies: the current state and prospects of development]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 2(48), 9–18 (in Ukrainian)
[Дубко, Ю., & Буткевич, С. (2010). Службово-бойова діяльність органів внутрішніх справ: сучасний стан та перспективи розвитку. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2(48), 9–18].
8. Filonenko, M. (2008). *Psykhologhiia spilkuvannia* [Psychology of communication]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian)
[Філоненко, М. (2008). *Психологія спілкування*. Київ: Центр учбової літератури].
9. Hribov, M., & Bernak, V. (2008). *Kharakterystyka komunikativnoi skladovoi lehendovanoho spilkuvannia operatyvnoho pratsivnyka, vprovadzhenoho v orhanizovanu zlochynnu hrupu* [Characteristic of the communicative component legendary communication operative an employee introduced into an organized one criminal group]. *Borotba z orhanizovanoi zlochynnistiu i koruptsiiei (teoriia i praktyka)*, 19, 161–170 (in Ukrainian)
[Грибов, М., & Бернак, В. (2008). Характеристика комунікативної складової легендарного спілкування оперативного працівника, впровадженого в організовану злочинну групу. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*, 19, 161–170].
10. Huzenko, Ye. (2010). *Profesiohrafichni zasady psykhologichnoho suprovodzhennia sluzhbovo-boiovoi diialnosti vnutrishnikh viisk MVS Ukrainy* [Professorial principles of psychological support of service and combat activity of internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Problemy suchasnoi psykhologii*, 8, 240–249 (in Ukrainian)
[Гузенко, Є. (2010). Професіографічні засади психологічного супроводження службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України. *Проблеми сучасної психології*, 8, 240–249].
11. Kazmirenko, L., & Moiseieva, Ye. (Eds.). (2007). *Yurydychna psykhologhiia* [Legal psychology]. Kyiv: KNT (in Ukrainian)
[Казміренко, Л., & Моїсеєва, Є. (Ред.). (2007). *Юридична психологія*. Київ: КНТ].
12. Kir'janov, V., & Sergeeva, O. (2004). *Sociologija komunikacii* [Sociology of communication]. Volgograd: Izd-vo VolGU (in Russian)
[Кирьянов, В., & Сергеева, О. (2004). *Социология коммуникации*. Волгоград: Изд-во ВолГУ].

13. Krykun, V. (2009). *Shchodo vyznachennia yedynykh kryteriiv klasyfikatsii spetsialnykh operatsii* [Concerning Definition of Uniform Criteria of Classification of Special Operations]. *Forum prava*, 2, 212–219 (in Ukrainian)
[Крикун, В. (2009). Щодо визначення єдиних критеріїв класифікації спеціальних операцій. *Форум права*, 2, 212–219].
14. Kurylo, O., & Rozman, I. (2017). *Verbalni ta neverbalni aspekty kultury spilkuvannia* [Verbal and non-verbal aspects of culture of communication]. *Molodyi vchenyi*, 44, 114–118 (in Ukrainian)
[Курило, О., & Розман, І. (2017). Вербальні та невербальні аспекти культури спілкування. *Молодий вчений*, 44, 114–118].
15. Kuzmin, O. (1995). *Suchasnyi menedzhment* [Modern management]. Lviv: Tsentr Yevropy (in Ukrainian)
[Кузьмін, О. (1995). *Сучасний менеджмент*. Львів: Центр Європи].
16. Laptii, V. (1997). *Systema upravlinnia orhanamy vnutrishnikh sprav v osoblyvykh umovakh: teoretychni ta praktychni problemy* [The system of management of internal affairs bodies in special conditions: theoretical and practical problems]. Kyiv: RVV MVS Ukrainy (in Ukrainian)
[Лаптії, В. (1997). *Система управління органами внутрішніх справ в особливих умовах: теоретичні та практичні проблеми*. Київ: РВВ МВС України].
17. Macumoto, D. (2003). *Psihologija i kul'tura* [Psychology and culture]. Saint-Petersburg: Piter (in Russian)
[Мацумото, Д. (2003). *Психология и культура*. Санкт-Петербург: Питер].
18. Moskalenko, V. (2008). *Sotsialna psykhohiia* [Social Psychology] (2nd ed.). Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury (in Ukrainian)
[Москаленко, В. (2008). *Соціальна психологія* (2-ге вид.). Київ: Центр учбової літератури].
19. Orban-Lembryk, L. (2003). *Sotsialna psykhohiia* [Social Psychology]. Kyiv: Akademydav (in Ukrainian)
[Орбан-Лембрик, Л. (2003). *Соціальна психологія*. Київ: Академвидав].
20. Parygin, B. (1999). *Social'naja psihologija. Problemy metodologii, istorii i teorii* [Social Psychology. Problems of methodology, history and theory]. Saint-Petersburg: IGUP (in Russian)
[Парыгин, Б. (1999). *Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории*. Санкт-Петербург: ИГУП].
21. Prihod'ko, V. (Ed.). (1996). *Organizacija i taktika dejstvij sil i sredstv OVD i VV MVD Rossii pri provedenii special'nyh operacij* [Organization and tactics of actions of forces and means of the Department of Internal Affairs and the Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of Russia during special operations]. Moscow: VNII MVD Rossii (in Russian)
[Приходько, В. (Ред.). (1996). *Организация и тактика действий сил и средств ОВД и ВВ МВД России при проведении специальных операций*. Москва: ВНИИ МВД России].
22. Shmakov, O., Lavnychenko, O. (2006). *Napriamky rozvytku vnutrishnikh viisk MVS Ukrainy* [Areas of development of internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Chest i zakon*, 3, 3–10 (in Ukrainian)
[Шмаков, О., Лавніченко, О. (2006). Напрямки розвитку внутрішніх військ МВС України. *Честь і закон*, 3, 3–10].
23. Vendryes, J. (1921). *Le langage: introduction linguistique à l'histoire*. Paris: La Renaissance du Livre.
24. Voronin, S. (1990). *Fonosemanticheskie idei v zarubezhnom jazykoznanii: Oчерki i izvlechenija* [Phonosemantic ideas in foreign linguistics: Essays and extracts]. Leningrad: Izd-vo Leningradskogo universiteta (in Russian)
[Воронин, С. (1990). *Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании: Очерки и извлечения*. Ленинград: Изд-во Ленинградского университета].

25. Vynokur, T. (1993). *Khto hovoryt i slukhaie. Varianty movnoi povedinky* [Who speaks and listens to Variations of linguistic behavior]. Kyiv: Nauka (in Ukrainian)
[Винокур, Т. (1993). *Хто говорить і слухає. Варіанти мовної поведінки*. Київ: Наука].
26. Zlenko, N. (2017). *Ponjatie massovoj kommunikacii: social'no-filosofskie aspekty osmyslenija* [The concept of mass communication: the philosophical aspects of comprehension]. *Filosofia nauky: tradytsii ta innovatsii*, 2(16), 99–106 (in Russian)
[Зленко, Н. (2017). *Понятие массовой коммуникации: социально-философские аспекты осмысления*. *Філософія науки: традиції та інновації*, 2(16), 99–106].